

ERVING
GOFFMAN

Viața cotidiană ca spectacol

Ediția a doua, revizuită

Traducere de
Simona Drăgan și Laura Albulescu

Prefață de Lazăr Vlăsceanu

comunicare © ro

Redactor: Dan Flonta
Coperta colecției: Radu Gârmacea
Tehnoredactor: Cristian Lupeanu

Copyright © 1959 *The Presentation of Self
in Everyday Life* by Erving Goffman
This translation published by arrangement with Vintage
Anchor Publishing, a division of Random House, Inc.

Toate drepturile asupra acestei versiuni aparțin
Editurii Comunicare.ro, 2007

SNSPA, Facultatea de Comunicare și Relații Publice
Strada Povernei 6-8, București
Tel./fax: (021) 313 5895
E-mail: editura@comunicare.ro
www.comunicare.ro
www.editura.comunicare.ro

Contribuția traducătorilor:
Simona Drăgan: pp. 23-164
Laura Albuлесcu: pp. 165-284

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GOFFMAN, ERVING

Viața cotidiană ca spectacol / Erving Goffman; trad.:
Simona Drăgan, Laura Albuлесcu; pref.: Lazăr Vlăsceanu. –
Ed. a 2-a, rev. – București: Comunicare.ro, 2007
ISBN 978-973-711-124-1

I. Drăgan, Simona (trad.)
II. Albuлесcu, Laura (trad.)
III. Vlăsceanu, Lazăr (pref.)

316.472.4
159.923
316.77

Erving Goffman și dramaturgia socială / 7

Prefață / 27

Introducere / 29

I. Performările / 45

II. Echipele / 103

III. Regiuni și comportamente regionale / 131

IV. Roluri discrepante / 165

V. Comunicarea în afara rolului / 193

VI. Arta gestionării impresiei / 235

Cuprins VII. Concluzie / 267

Credința în partitura jucată

Cînd un individ joacă o partitură, el le cere implicit observatorilor lui să ia în serios impresia cultivată dinaintea lor. Li se cere să creadă că personajul pe care-l văd chiar posedă atributele pe care pare să le posede, că sarcina pe care o îndeplinește va avea consecințele implicit pretinse în numele ei și că, în general, lucrurile sînt ceea ce par să fie. La fel, există și opinia larg răspîndită că individul performează și pune în scenă spectacolul „în beneficiul altor oameni“. Putem așadar să demarăm considerațiile asupra performărilor răsturnînd problema și aruncînd o privire asupra credinței proprii a individului în impresia de realitate pe care încearcă să le-o producă aceluia printre care se află.

La o extremă, descoperim că performerul este implicat total în propriul său act; el poate fi sincer convins că impresia de realitate pe care o pune în scenă este chiar realitatea adevărată. Cînd publicul lui este, de asemenea, convins în acest fel

CAPITOLUL I

Performările

de spectacolul pe care el îl realizează – și acesta pare să fie cazul tipic –, atunci, cel puțin pentru moment, numai sociologul sau cei complexați social vor avea dubii asupra „veridicității” a ceea ce este prezentat.

La cealaltă extremă, descoperim că performerul poate să nu fie deloc implicat în rutina sa. Această posibilitate este de înțeles, de vreme ce nimeni nu se află într-o poziție observațională atât de bună încât să deslușească actul în felul în care o face persoana care îl desfășoară. În plus, performerul poate fi determinat să ghideze convingerile publicului său doar ca un mijloc în vederea altor scopuri, nefiind în principiu preocupat de impresia pe care acesta o va avea despre el sau despre situația respectivă. Când individul nu crede în propriul lui act și nu are nici o preocupare în sine pentru ceea ce va crede publicul său, îl putem numi cinic, păstrînd termenul „sincer” pentru indivizi care cred în impresia pe care o creează propria lor performare. Ar trebui să înțelegem că cinicul, cu toată neimplicarea lui profesională, poate obține din această mascaradă plăceri neprofesionale, experimentînd un soi de agresiune spirituală voioasă, prin faptul că se poate juca după plac cu ceea ce publicul lui trebuie să ia în serios.¹

Nu presupun, desigur, că toți performerii cinici sînt interesați de amăgirea publicului lor în scopuri „egoiste” sau de cîștig personal. Un ins cinic își poate amăgi publicul și pentru ceea ce el consideră a fi binele acestuia, pentru binele comunității etc. Ca să ilustrăm acest lucru, nu e nevoie să apelăm la înțelepciunea amară a unor oameni de scenă precum Marc Aureliu sau Sun Tzu. Știm că, în ocupațiile de servire a publicului, specialiștii, altfel sinceri, sînt cîteodată forțați să-și amăgească clienții, pentru că aceștia demonstrează că au cu adevărat nevoie de acest lucru. Doctorii nevoiți să inducă efectul placebo, vînzătorii de la stațiile de benzină care, resemnați,

1. Poate că adevăratul delict al escrocului nu este acela că ia bani de la victimele sale, ci că ne distruge tuturor credința că manierele și aparența burgheză nu pot fi susținute decît de oameni din pătura burgheziei. Un specialist dezabuzat poate fi în mod cinic ostil în relația pe care clienții săi se așteaptă să o aibă cu ei, dar escrocul se află în poziția de a disprețui toată lumea „cinstită”.

verifică și răsverifică presiunea cauciucurilor pentru femeile anxioase aflate la volan, vânzătorii de pantofi care vînd un pantof potrivit, dar spun clientului că este mărimea de care el crede că are nevoie – aceștia sînt performerii cinici, cărora publicul nu le permite să fie sinceri. În mod similar, se pare că pacienții mai empatici din saloanele spitalelor de boli mintale simulează uneori simptome bizare, astfel ca asistentele practicante să nu fie supuse unei performări dezamăgitor de normale.² De asemenea, cînd subalternii îi copleșesc pe superiorii aflați în vizită cu ospitalitatea cea mai generoasă, principalul motiv poate să nu fie dorința lor egoistă de a culege favoruri; subordonatul încearcă, cu tact, să-și facă superiorul să se simtă în largul său, simulînd tipul de univers pe care crede că acesta îl consideră normal.

Am sugerat două extreme: un individ poate fi implicat sincer în actul lui sau poate fi cinic în privința acestuia. Aceste extreme sînt ceva mai mult decît capetele unui continuum. Fiecare oferă individului o poziție care are garanții și mijloace de apărare specifice, așa că va exista o tendință a celor care au ajuns aproape de unul din acești poli de a-și încheia traseul. Debutînd cu lipsa de încredere lăuntrică în rolul său, individul poate urma mișcarea naturală descrisă de Park:

Probabil nu este doar un accident istoric faptul că „persoană”, în înțelesul său etimologic, înseamnă mască. Avem mai degrabă o recunoaștere a

2. Vezi Taxel, *op. cit.*, p. 4. Harry Stack Sullivan a sugerat că tactul performerilor instituționalizați poate opera în cealaltă direcție, rezultînd un fel de echilibru mental de genul *noblesse oblige*. Vezi studiul său „Socio-Psichiatic Research”, *American Journal of Psychiatry*, X, pp. 987-988.

„Un studiu despre «recuperările sociale», efectuat cu cîțiva ani în urmă într-unul dintre marile noastre spitale de boli psihice, mi-a arătat că pacienții erau adesea externati, pentru că învățaseră să nu-și manifeste simptomele în fața persoanelor din jur; cu alte cuvinte, integraseră o parte suficientă din mediul lor înconjurător pentru a realiza prejudecata celorlalți, ostilă maniilor lor. Păreau să fi devenit suficient de înțelepți ca să tolereze imbecilitatea înconjurătoare, descoperind finalmente că era stupiditatea, iar nu răutate. Prin urmare, își puteau asigura satisfacția din contactul cu cei din jur, în timp ce își defulau o parte din manii prin mijloace psihotice.“

faptului că orice om, întotdeauna și oriunde, mai mult sau mai puțin conștient, joacă un rol [...]. Prin aceste roluri ne cunoaștem unul pe celălalt; prin aceste roluri ne cunoaștem pe noi înșine.³

Într-un fel, și în măsura în care această mască reprezintă concepția pe care ne-am format-o despre noi înșine – anume rolul pe care căutăm să-l îndeplinim –, această mască este sinele nostru mai adevărat, sinele la care aspirăm. În cele din urmă, concepția noastră despre propriul rol devine o a doua natură și o parte integrantă a personalității noastre. Venim pe lume ca indivizi, ne formăm un caracter și devenim persoane.⁴

Acest lucru poate fi ilustrat cu exemple din viața comunității din Shetland. În ultimii patru sau cinci ani, hotelul de pe insulă a fost deținut și condus de un cuplu de origine țărănească. Încă de la început, proprietarii au fost forțați să-și lase deoparte concepțiile personale despre cum ar trebui să-și conducă oamenii viața, oferind clienților un set complet de servicii burgheze și un confort pe măsură. În ultima vreme totuși, se pare că administratorii au devenit mai puțin cinici în privința spectacolului pe care-l înscenează; ei înșiși devin, pe zi ce trece, mai burghezi și mai fermecați de sinele pe care clienții li-l atribuie.

Un alt exemplu este proaspătul recrut care urmează inițial eticheta armatei ca să evite pedeapsa corporală și care, în cele din urmă, ajunge să urmeze regulile pentru ca organizația să nu se rușineze cu el, iar ofițerii și ceilalți soldați să-l respecte.

Așa cum am sugerat, drumul de la neîncredere la încredere poate fi urmat și în cealaltă direcție, începând cu o convingere sau cu o aspirație nesigură și sfârșind în cinism. Profesiile cărora publicul le acordă un respect aproape religios le permit adesea practicantilor lor să urmeze ciclul în această direcție, iar ei îl urmează, adesea, nu din cauza unei înțelegeri treptate a faptului că-și amăgesc publicul – căci, după standardele sociale obișnuite, pretențiile pe care le formulează pot fi pe deplin valide –, ci pentru că pot folosi acest cinism ca pe un mijloc de a-și izola eul profund de contactul cu publicul. Și ne putem

3. Robert Ezra Park, *Race and Culture*, The Free Press, Glencoe, Ill., 1950, p. 249.

4. *Ibid.*, p. 250.

chiar aștepta să descoperim cariere tipice de vocație, unde individul pornește la drum cu un anumit tip de implicare în performanța cerută, iar apoi oscilează în mod repetat între sinceritate și cinism, înainte de a parcurge toate fazele și momentele de criză ale încrederii în sine, tipice unei persoane de rangul lui. Astfel, studenții la medicină spun că, de obicei, bobocii înclinați spre idealism își lasă deoparte aspirațiile sacre pentru un timp. În primii doi ani, studenții descoperă că interesul lor pentru medicină trebuie pus deoparte, pentru a-și dedica tot timpul sarcinii de a învăța cum să examineze pacienții. Pe parcursul următorilor doi ani, ei vor fi prea ocupați cu studiul bolilor ca să mai arate mare grijă persoanelor bolnave. Abia după ce își încheie studiile, idealurile lor inițiale cu privire la serviciul medical se pot reafirma.⁵

Deși ne-am putea aștepta să găsim o mișcare naturală de du-te vino între cinism și sinceritate, nu trebuie să excludem acel punct de tranziție care este întreținut în virtutea unei anumite autoamăgiri. Individul poate încerca să-i inducă publicului judecarea lui și a situației respective într-un anume fel, el poate urmări această judecată ca un scop în sine, și totuși poate să nu creadă pînă la capăt că merită evaluarea de sine pe care o pretinde sau că impresia de realitate pe care o cultivă e justificată. Un alt amestec de cinism și încredere este sugerat în discuția lui Kroeber despre șamanism:

Mai este și vechea problemă a înșelătoriei. Probabil că majoritatea șamanilor sau a vracilor din toată lumea se folosesc de prestidigitatie pentru vindecare și în special pentru exhibarea puterii lor. Această prestidigitatie este cîteodată deliberată; dar, în multe cazuri, conștientizarea acestui fapt este foarte limitată. Atitudinea lor, fie că a existat sau nu o reprimare, pare să încline spre o fraudă pioasă. Etnografii de teren par, în general, foarte convinși că pînă și șamanii care știu că nu este vorba decît de o fraudă cred totuși în continuare în puterile lor și mai ales în cele ale altor șamani; ei îi consultă pe aceștia cînd ei înșiși sau copiii lor sînt bolnavi.⁶

5. H. S. Becker și Blanche Greer, „The Fate of Idealism in Medical School“, *American Sociological Review*, 23, pp. 50-56.

6. A. L. Kroeber, *The Nature of Culture*, University of Chicago Press, Chicago, 1952, p. 311.